

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. ХОДЖАЕВ Бахшилло Камолович ҲУҚУҚ УСТУВОРЛИГИ ИНДЕКСИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШ МАСАЛАЛАРИ	8
2. СОДИКОВ Акмал Шавкат ўғли НОРМА ИЖОДҚОРЛИГИ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАРИ	13

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

3. УМИДУЛЛАЕВ Қаҳрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШ БОРАСИДАГИ КАМЧИЛИКЛАР ТАҲЛИЛИ	20

ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРҚОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. ОКЮЛОВ Омонбой, ЮЛДАШЕВ Жаҳонгир Иномович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ХУСУСИЙ МУЛК ҲУҚУҚИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ БОРАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН САМАРАЛИ ИСЛОҲОТЛАР (ҚОНУНЧИЛИК ТАҲЛИЛИ ВА МАВЖУД МУАММОЛАР)	27
5. ТИЛЛАБОЕВ Шохрухбек Мирзатиллаевич, ОСОБЕННОСТИ НАРУШЕНИЙ АВТОРСКИХ ПРАВ НА ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАХ.....	39
6. ERKINOV Bekzod THE PROCEDURE FOR REGULATING A FRANCHISE AGREEMENT (COMPLEX BUSINESS LICENSE) IN THE USA AND OTHER COUNTRIES	44

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

7. УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович РИВОЖЛАНГАН ХОРИЖ ДАВЛАТЛАРИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ТАЖРИБАСИ	49
8. БАРАКАЕВ Лазизжон Отақулович ТАФТИШ ТАЙИНЛАШ ВА ЎТКАЗИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ТАРТИБИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	56
9. ИМОМНАЗАРОВ Алишер Хасанович КЎЗДАН КЕЧИРИШ ТЕРГОВ ҲАРАКАТИНИ ЎТКАЗИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ЖИҲАТЛАРИ	63

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ДОКТРИНАСИДА ЭРКИН ҲАРАКАТЛАНИШ ҲУҚУҚИ ВА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ.....	78

11. РАХМАНОВ Шухрат Наимович СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ДОГОВОРНЫХ ИСТОЧНИКОВ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ ПЕРСОНАЛА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ.....	88
12. ЮНУСОВ Ҳайдарали МУРОЖААТ ҚИЛИШ ҲУҚУҚИНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ВА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	95
13. МАҲАМАТОВ Махмуд ХОДИМЛАР ВА ИШ БЕРУВЧИЛАР ВАКИЛЛИГИНИ ХАЛҚАРО ВА МИЛЛИЙ ДАРАЖАДА ТАРТИБГА СОЛИНИШИ.....	102
14. САИДОВ Олим Чорикулович ЖАЗО ЎТАШНИ ДАВОМ ЭТТИРИШ УЧУН ФУҚАРОСИ БЎЛГАН ДАВЛАТГА МАҲКУМЛАРНИ ТОПШИРИШНИ РАД ЭТИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	109
15. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна АХБОРОТ АСРИДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИ ВА ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	115
16. VALIJONOV Daler Dilshodovich KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHDA XALQARO NAMKORLIKNING AYRIM MASALALARI.....	122
17. РАСБЕРГЕНОВА Сарбиназ Алишеровна РЕАЛИЗАЦИЯ НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ	129
18. СУЛАЙМАНОВ Одилжон Раббимович ЎЗБЕКИСТОНДА ИНСОННИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ ДАВЛАТНИНГ ОЛИЙ МАҚСАДИДИР	137
19. РАХМАНОВ Абдумухтор Режжаббаевич ПРАВА ЧЕЛОВЕКА И СТАТУС ЛИЧНОСТИ В ИСЛАМСКОМ ПРАВЕ	145

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети
мустақил тадқиқотчиси, юридик фанлар номзоди, доцент

РИВОЖЛАНГАН ХОРИЖ ДАВЛАТЛАРИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ТАЖРИБАСИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): УМАРХОНОВ А.Ш. Ривожланган хориж давлатлари жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш бўйича тажрибаси // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2023) Б. 49-55.

 3 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-3-7>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш чоралари ва уларни турли мезонлар бўйича йирик хорижий давлатлар тажрибаси таҳлил қилинган. Муаллиф АҚШ, Канада, Европанинг айрим давлатлари, хусусан, Буюк Британия, Германия, Швейцария ҳамда Латвия, Литва ва Эстония давлатларининг хавфсизлик чоралари тизимини, қонунчилиги ва ютуқларини чуқур ўрганган. Бундан ташқари, турли мамлакатлар олимлари ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралари ходимларининг жиноят процесси иштирокчилари хавфсизлиги тўғрисидаги халқаро конвенцияни яратиш бўйича таклифлари айниқса долзарблиги ҳақида бир қанча фикр ва мулоҳазаларга келинган.

Калит сўзлар: жиноят процесси иштирокчилари, хавфсизлик чоралари, шахсий хавфсизлик чоралари, хорижий тажриба.

УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович

Исследователь Университета Общественной безопасности Республики
Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент

ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ УЧАСТНИКОВ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются меры по обеспечению безопасности участников уголовного судопроизводства и опыт зарубежных стран. Автор детально изучил систему мер безопасности, законодательство и достижение Соединенных Штатов,

Канады, некоторых стран Европы, в частности Соединенного Королевства, Германии, Швейцарии, Латвии, Литвы и Эстонии. Кроме того, было высказано несколько мнений о том, что предложения ученых и экспертов правоохранительных органов разных стран по разработке международной конвенции о безопасности участников уголовного судопроизводства особенно актуальны.

Ключевые слова: участники уголовного судопроизводства, меры безопасности, меры личной безопасности, зарубежный опыт.

UMARKHONOV Azizkhon

Researcher of the University of Public Safety Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy, Associate professor

THE EXPERIENCE OF DEVELOPED FOREIGN COUNTRIES IN ENSURING THE SAFETY OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

ANNOTATION

This article analyzes measures to ensure the safety of participants in criminal proceedings and the experience of foreign countries according to various criteria. The author has deeply studied the system of security measures, legislation and achievements of the United States, Canada, some European countries, in particular the United Kingdom, Germany, Switzerland and the States of Latvia, Lithuania and Estonia. In addition, several opinions were expressed that the proposals of scientists and law enforcement agencies from different countries to create an international convention on the safety of participants in criminal proceedings are particularly relevant.

Keywords: participants in criminal proceedings, security measures, personal security measures, foreign experience.

Хориж мамлакатларида, хусусан, Буюк Британия, Франция, Австралия, АҚШ, Канада, Япония, Польшада жиноят қурбонларига етказилган зарарни давлат ва жамоат фондлари ҳисобидан, шунингдек, мажбурий суғурта қилиш орқали қоплаш тизими бўйича дастурлар ишлаб чиқилган. Бундай дастурлар жиноят қурбонларига етказилган зарарни қоплаш йўли билан олиш мумкин бўлмаган ҳолларда зарарни қоплаш имконини беради.

Таъкидлаш жоизки, халқаро ҳуқуқий ҳужжатларнинг жиноят қурбонларига етказилган зарарнинг ўрнини қоплашга оид нормалари мамлакатимизда ҳамisha ҳам етарли даражада татбиқ этилавермайди.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида жабрланувчига етказилган моддий зарарни бюджет маблағлари ҳисобидан қоплаш бўйича тегишли ваколатларни таъминлайдиган ҳуқуқий нормалар мавжуд эмас. Шу муносабат билан, жиноятлардан жабрланганларга товон тўлашда тўловларни амалга ошириш учун миллий компенсация фондини шакллантириш мақсадга мувофиқдир.

Шартномада назарда тutilган Жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш чоралари рўйхати Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчилар, гувоҳлар ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимояси тўғрисида”ги Қонунининг 6-моддасида келтирилган.

Хавфсизлик чораларини қўллаш тўғрисидаги сўровда қуйидагилар бўлиши керак:

а) сўралаётган ва сўраётган томонлар (ваколатли органлари) нинг номи;

б) қўриқланадиган шахсга нисбатан хавфсизлик чораларини қўллаш зарур бўлган жиноят иши тўғрисидаги маълумотлар;

жиноят ишини қўзғатиш учун асос бўлган қилмишнинг ҳақиқий ҳолатларининг тавсифи;

сўраган томон унинг асосида ушбу қилмишни жиноят деб топган қонуннинг матни; жиноят содир этган шахс ёки реал хавф туғдирувчи бошқа шахс тўғрисидаги маълумотлар: фамилияси, исми, отасининг исми (ўзгартирилган ҳолда), фуқаролиги, яшаш ёки турган жойи, судланганлиги, ўрнатилган ва мумкин бўлган жинойи алоқалари, тавсифи, ташқи кўриниши, фотосуратлари, бармоқ излари ва унинг шахсияти ҳақидаги бошқа маълумотлар (агар иложи бўлса);

жинойи процесс иштирокчиларининг кўрсатувларининг мазмуни, улар билан боғлиқ ҳолда ҳимоя чораларини қўллаш тўғрисида қабул қилинган қарор;

в) ҳимоя қилинадиган шахс тўғрисидаги маълумотлар: фамилияси, исми, отасининг исми (охирги ўзгартиришлар билан), фуқаролиги, яшаш ёки турган жойи, тегишли иш бўйича жиноят процесси иштирокчисининг процессуал ҳолати (“б” бандига қаранг) ёки унга нисбатан хавфсизлик чораларини қўллаш сўралаётган бошқа шахснинг умумий ҳолати, судланганлик ҳолати, ташқи кўринишининг тавсифи, фотосуратлар мавжудлиги;

д) хавфсизлик чораларини амалга ошириш заруриятини асослаш, таҳдиднинг характери;

э) сўралган ҳимоя чоралари рўйхати;

ф) хавфсизлик чораларини кўриш билан боғлиқ моддий харажатларни қоплаш миқдори ва тартиби тўғрисидаги маълумотлар;

г) хавфсизлик чораларини қўллаш бўйича алоқа ўрнатишга ваколатли мансабдор шахс тўғрисидаги маълумотлар, у билан алоқа қилиш тартиби ва воситалари.

Хавфсизлик чораларини амалга ошириш тўғрисидаги сўровга қуйидагилар илова қилиниши керак:

а) ҳимоя қилинадиган шахснинг ёки унинг қонуний вакилларининг хавфсизлик чораларини қўллашга ёзма розилиги;

б) қамоққа олиш, ҳукм қилиш тарзидаги эҳтиёт чорасини қўллаш тўғрисидаги қарорнинг нусхаси (унинг қонуний кучга кирганлиги, жазони ўташ муддатини ҳисоблаш ва уни ўташ тартиби тўғрисида белги кўрсатилган ҳолда), агар ҳимояланган шахс айбланувчи ёки судланган бўлса;

в) ҳимоя қилинаётган шахсга нисбатан хавфсизлик чораларини қўллаш тўғрисидаги сўров юборувчи давлат қонунчилигига мувофиқ чиқарилган асослантирилган қарор (қарор) нусхаси [21].

Уюшган ва трансмиллий жиноятчилик (ноқонуний миграция, терроризм, гиёҳванд моддалар савдоси, одам савдоси, контрабанда ва бошқа оғир жиноятлар) соҳасида глобаллашув жараёнининг кучайишига қарши курашиш мақсадида халқаро ҳамжамият ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш бўйича биргаликдаги саъй-ҳаракатларни амалга ошириб, жабрланувчилар, гувоҳлар ва бошқа одил судловни таъминловчиларнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича таъсирчан чоралар кўришни назарда тутди.

2005 йилда Латвия, Литва ва Эстония Европа Иттифоқига аъзо давлатларнинг минтақавий ҳамкорлиги доирасида Гувоҳларни ҳимоя қилиш ва хавфсизлиги соҳасида ҳамкорлик тўғрисидаги битимни имзоладилар. Битим Болтиқбўйи давлатларининг фуқаролари бўлган жиноят гувоҳлари ёки жабрланувчиларини номлари кўрсатилган исталган давлатдан бошқа Болтиқбўйи давлатига вақтинча ёки доимий равишда кўчириш имкониятини назарда тутди [1].

Жиноят процесси иштирокчилари хавфсизлигини таъминлаш бўйича чоратадбирларни ҳуқуқий тартибга солиш ва амалга ошириш алоҳида давлатлар даражасида ўзига хос хусусиятларга эга. Улар маълум даражада миллий жиноят-процессуал муносабатларнинг табиати билан боғлиқ. Роман-герман (континентал) ҳуқуқ тизимининг давлатлари (аксарият Европа мамлакатлари) учун жиноят процессида иштирок этувчи шахсларнинг хавфсизлигини таъминлашда процессуал чоралар устунлик қилади [2,3,4,5,6,7,8,9]; англо-саксон ҳуқуқий тизими давлатлари (АҚШ, Канада, Англия, Уелс ва бошқалар) учун эса бундай чоралар асосан процессуал характер касб этмайди [10,11,12].

Баъзи мамлакатларда тергов хизматлари билан жиноят процессида ахборот берувчи сифатида ҳамкорлик қилувчи шахсларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун

махсус қонунчилик қоидалари мавжуд. Бошқа мамлакатларда уларнинг хавфсизлигини таъминлаш чоралари процессуал жиҳатдан мавжуд эмас [13]. Давлатларнинг ноаниқ ёндашувларини жиноят процессида аноним гувоҳларнинг иштироки масаласида ҳам кузатиш мумкин.

Германияда жиноят қурбонлари нафақат ишни судда кўриш жараёнида, балки бундай суд жараёнидан олдин ва кейин жабрланувчиларга ёрдам бериш бўйича қатор тадбирлар давомида ҳам юқори даражадаги хавфсизлик билан таъминланади. Шу билан бирга, Германия Федератив Республикаси қонунчилиги гувоҳга нисбатан уларни кўчириш ва янги жойга жойлаштиришга ёрдам бериш билан боғлиқ чораларни қўллаш муаммосини, шу жумладан пул компенсациясини талаб қилади, бундай чораларни айбловчи кўрсатма бериши учун гувоҳга пора беришга уриниш сифатида баҳолайди. Шундай қилиб, қонун чиқарувчи хавфсизлик чораларини қўллаш ҳимоя қилинадиган шахснинг яшаш шароитларини яхшиламаслиги керак бўлган принципни белгилайди [14].

Италияда гувоҳларни ҳимоя қилишнинг махсус дастури ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан ҳамкорлик қилган ва озодликдан маҳрум қилиш жазосига ҳукм қилинган шахслар жазо муддатининг камида тўртдан бир қисмини ўташи ёки умрбод қамоқ жазосига ҳукм қилинган бўлса, камида 10 йил қамоқ жазосини ўташини назарда тутди [15].

АҚШ, Австралия, Германия, Австрия, Янги Зеландияда эса гумон қилинувчи, айбланувчи ёки унинг жиноий муҳитидан ҳимояланган шахсни ташвишга солган тақдирда чиқарилган суд қарори (чекловчи суд буйруғи) қўлланилади. Бундай ҳукмнинг мақсади жиноят қурбонининг хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчига нисбатан жиноий жазо қўлланилгунга қадар уни жиноятчидан ҳимоя қилишдир.

Айрим Европа давлатларида гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг айрим жамоат жойларига, у ҳимоя қилинаётган шахс билан учрашиши мумкин бўлган уйларга бориши, шунингдек, очиқ суд жараёнида шахсларнинг суд мажлисларига кириши тақиқланган [20].

Австралия, Америка Қўшма Штатлари ва Буюк Британияда ҳимояланган шахс ҳаётига таҳдид солиши мумкин бўлган жиноятчининг ҳибсга олиниши, ҳибсдан ёки жиноий жазони ўташ жойидан қочиши, озод қилиниши ёки бошқа жазони ижро этиш муассасасига ўтказилиши тўғрисида маълумот билан таъминланади [16].

Кўпгина мамлакатларда жиноят гувоҳлари ва жабрланувчиларига ёрдам бериш функцияси юкланган махсус давлат ва жамоат (инсон ҳуқуқлари ва бошқа) ташкилотлари ташкил этилган.

Шундай қилиб, Қўшма Штатларда гувоҳлар ва жабрланувчиларни ҳимоя қилиш функциялари федерал суд ижроси хизмати (Маршаллар хизмати)га; Австрияда – махсус полиция бўлимига; Францияда – Адлия вазирлигининг Жабрланганлар билан ишлаш бюроси ва Жабрланувчилар ва Медиация миллий институтига; Италияда – Ички ишлар вазирлиги Жамоат хавфсизлиги бошқармасининг гувоҳларни ҳимоя қилиш бўйича махсус марказий хизматига; Германияда – федерал ва штат даражасидаги жиноят полиция бўлимининг гувоҳларни ҳимоя қилиш бўлинмаларига юкланган.

Буюк Британияда жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш мақсадида гувоҳлар ва жиноят қурбонларини қўриқлаш хизмати, шунингдек, ихтисослашган гуруҳлар – гувоҳларга ёрдам кўрсатиш бўлинмалари фаолият юритади, уларда жабрланганларга полиция ва прокурорлар биргаликда ёрдам кўрсатади [17]. Гувоҳлар ва жабрланувчилар тергов ёки суд жараёнининг муайян босқичида психологик, ижтимоий ва молиявий ёрдам сўраб турли саволлар билан исталган вақтда ишонч телефонида мурожаат қилишлари мумкин.

Швейцарияда, 2007 йилдаги “Жиноят қурбонлари тўғрисида”ги Қонунга мувофиқ, жиноят қурбонларига зудлик билан ва узоқ муддатли юридик ёрдам махсус мустақил, давлат ёки хусусий маслаҳат муассасалари томонидан тақдим этилади. Ушбу тузилмалар, қоида тариқасида, психологлар билан яқин алоқада ишлайди, улар маълум бир гувоҳ,

жабрланувчи, уларнинг қариндошлари ва яқинлари учун қандай индивидуал ёндашув талаб қилиниши, шунингдек, уларнинг хавфсизлигига нисбатан адолат қилишда суд жараёнини бошқариш жараёнида юзага келадиган муаммоларни қандай ҳал қилиш бўйича тавсиялар беради.

Жиноят процесси соҳасидаги амалдаги хорижий давлат тажрибаси ва уларни қонунчилигини умумлаштириш ва таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, ҳимоя қилинадиган шахсларга нисбатан умумий қабул қилинган жиноят-процессуал ва бошқа хавфсизлик чоралари қуйидагилардан иборат:

- қурол ва якка тартибдаги махсус ҳимоя воситаларини бериш ва хавф ҳақида огоҳлантириш;

- хавфсизликни таъминловчи жойларга (шу жумладан, бошқа давлатга) вақтинча кўчириш;

- иш, хизмат ёки ўқиш жойини ўзгартириш; шахсий ҳимоя ва уйни муҳофаза қилиш;

- транспорт воситаларининг ҳужжатлари ва давлат рақамларини алмаштириш;

- шахсий ва биографик маълумотлар, шу жумладан қариндошлар тўғрисидаги маълумотларнинг ўзгариши; жарроҳлик билан юзни ниқоблаш ва ташқи кўринишини ўзгартириш;

- аудио, видеоёзув ёки телекоммуникация воситаларидан (шу жумладан овозни бузиш билан) ва бошқа муқобил усуллардан фойдаланган ҳолда далилларни тақдим этиш;

- суд мажлисида видеоконференцалоқадан фойдаланиш;

- гувоҳлар ва жабрланувчиларнинг шахси тўғрисидаги маълумотлардан фойдаланишни чеклаш;

- гувоҳни судда номақбул маълумотлар ошкор этилишидан ҳимоя қилиш мақсадида дастлабки тергов жараёнида олинган кўрсатувлардан гувоҳни судга чақирмасдан фойдаланиш;

- суд муҳокамасининг бутун ёки унинг бир қисми давомида оммавий ахборот воситалари ва (ёки) жамоатчилик вакилларининг ҳозир бўлишини истисно қилиш ёки чеклаш;

- жиноят процессида гувоҳлар ва ёрдам берувчи шахсларни аниқлашнинг олдини олиш учун махсус воситалардан фойдаланиш (масалан, ҳимояланган шахсни яширадиган экранлар ва ширмалар, овозни бузадиган аудио қурилмалар акустик шовқини);

- судьялик ихтисослигини қўллаш;

- тезкор-қидирув бўлинмалари билан ҳамкорлик қилувчи шахсларнинг хавфсизлигини таъминлаш бўйича чора-тадбирларни қонун ҳужжатларида мустаҳкамлаш [22].

Шу билан бирга, халқаро ҳуқуқ жиноят процесси иштирокчилари хавфсизлигини таъминлашнинг ҳуқуқий механизми билан бевосита боғлиқ бўлган масалаларни тартибга солмайди ва уларни ҳал қилишни муайян давлатнинг миллий қонунчилиги доирасида қолдиради.

Жиноят судлови соҳасида шахс хавфсизлигини таъминлаш бўйича халқаро институтларни амалга ошириш жараёнида конституциявий назорат ва конституциявий одил судловнинг миллий институтлари фаол иштирок этишга чақирилади. Аксарият штатларда конституциявий суд процесслари жиноий судловни амалга ошириш фаолияти сифатида жиноят процесси иштирокчиларининг ҳуқуқларига риоя қилиш ва хавфсизлигини таъминлаш кафолати сифатида қаралади.

Инсон ҳуқуқлари бўйича вакилнинг фаолиятини таҳлил қилиш шуни кўрсатадики, фуқароларнинг мурожаатлари кўпинча жиноят иши бўйича судгача ва суд жараёнлари, шу жумладан жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ.

Жиноят процесси соҳасида Инсон ҳуқуқлари бўйича ихтисослаштирилган вакил институтини яратиш ва унинг Жиноят-процессуал кодексида жиноий процесс иштирокчиси сифатидаги ҳуқуқий мақомини белгилаш мақсадга мувофиқ кўринади. Бу Омбудсманни жиноят иши билан таништириш ва назорат инстанцияси судларига

аризалар билан мурожаат қилиш учун процессуал ваколатларни яратади [18].

Айни пайтда айрим хорижий мамлакатларда жиноят қурбонлари ҳуқуқлари бўйича ихтисослаштирилган вакил лавозими тақдим этилган. Шундай қилиб, Қўшма Штатларда бундай Комиссарнинг фаолияти Федерал қоидалар кодексининг 28-бўлими § 45.10 билан тартибга солинади. Польшада жиноят қурбонларининг манфаатларини умумий ваколат доирасида ҳимоя қилиш Фуқаролик ҳуқуқлари бўйича вакил ва болалар ҳуқуқлари бўйича вакилнинг саъй-ҳаракатлари билан амалга оширилади [19].

Шу муносабат билан, фикримизча, турли мамлакатлар олимлари ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралари ходимларининг жиноят процесси иштирокчилари хавфсизлиги тўғрисидаги халқаро конвенцияни яратиш бўйича таклифлари айниқса долзарб бўлиб бормоқда.

Шундай қилиб, ривожланган хорижий давлатларнинг жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашнинг универсал нормаларини шакллантиришга қаратилган умумий ҳуқуқий позициялари қонунчиликда ҳам, ҳуқуқни қўллаш амалиётида ҳам қўлланилиши керак.

Иқтибослар/ Сноски/References:

1. Piotr Bakowski. Witness protection programmes. EU experience in the international context//Library Briefing: Library of the European Parliament 28/01/2013. P. 5.
2. “Жабрланганларни жиноятлардан ҳимоя қилишни кучайтириш тўғрисида” Франция қонуни (1983);
3. Франция Жиноят-процессуал кодекси (1958);
4. Испаниянинг 23 йил 19/1994 декабрдаги “Жиноий ишлар бўйича гувоҳлар ва экспертларни ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни;
5. Германия қонунлари “Бирлашиш тўғрисида” (2001);
6. “Жиноят процессида жабрланганларнинг ҳуқуқларини ислоҳ қилиш тўғрисида” (2004) Германия қонуни;
7. Германия Жиноят-процессуал кодекси (1993);
8. “Жиноий ҳаракатлар қурбонларига ёрдам бериш тўғрисида” Швейцария Федерал Қонуни (2011);
9. Швейцария Жиноят-процессуал кодекси (2007);
10. АҚШнинг “Гувоҳлар хавфсизлигини мустаҳкамлаш тўғрисида” Федерал қонунлари (1984);
11. “Жиноят қурбонларининг ҳуқуқлари тўғрисида” (2004);
12. “Гувоҳларни ҳимоя қилиш дастури тўғрисидаги қонун” (1996, Канада.);
13. Обеспечение безопасности осведомителей // Борьба с преступностью зарубежом. – М., 1994. - № 4. – С. 32-34.
14. Dildora, Umarchanova. “INTERNATIONAL COOPERATION IN CRIMINAL MATTERS (BASED ON THE ANALYSIS OF GERMAN AND UZBEK LEGISLATION).” Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities 2.1.4 Legal sciences (2022).
15. Legge 13 febbraio 2001, n. 45 Modifica della disciplina della protezione e del trattamento sanzionatorio di coloro che collaborano con la giustizia nonche’ disposizioni a favore delle persone che prestano testimonianza. La Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana n.58 del 10.03.2001 – Suppl. Ordinario n. 50.
16. Правовые основы государственной защиты участников уголовного судопроизводства // URL: <http://www.garant.ru/action/interview/10275/>
17. No Witness. No Justice. Pilot Evaluation (NWNJ). Final report. 29 October 2004 // URL: http://www.cps.gov.uk/publications/docs/nwnj_pilot_evaluation_report_291004.pdf.
18. Мишин А.В. Охрана прав и обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства: учебное пособие. – Казань: Казан: гос. ун-т, 2010. С. 67-68 и др.
19. Правовая защита потерпевших в зарубежных странах: монография / В.Ю.Артемов, И.С. Власов, Н.А. Голованов (и др.); отв.ред. С.П. Кубанцев. – М: Институт законодательства

и сравнительного правоведения при правительстве Российской Федерации: ИНФРА – М, 2017. С. 151, 165.

20. Умарханова, Дилдора. “Особенности видеоконференцсвязи как формы взаимной правовой помощи по уголовным делам.” Общество и инновации 1.2 (2020): 291-299.

21. Ўзбекистон Республикасининг “Жабранувчилар, гувоҳлар ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимояси тўғрисида”ги 14.01.2019 йилдаги ЎРҚ-515-сон Қонуни. // URL: <https://lex.uz/docs/4159913>.

22. United Nations Office on Drugs and Crime. Witness Protection, United Nations Office on Drugs and Crime, 2018 // URL: <https://www.unodc.org/e4j/en/organized-crime/module-9/key-issues/witness-protection.html>.